

Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi

Araştırma Makalesi

(1-x).Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃/x.Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (x=0, 0.25, 0.50, 0.75 ve 1.0) Kompozit Malzemelerinin Yapısal, Morfolojik ve Elektriksel Özelliklerinin İncelenmesi

🕩 Atilla COŞKUN ^{a,*}, 🕩 Benay PERK ^b, 🕩 Okan AVCI^b, 🕩 Barış ALTAN ^a

 ^a Fizik Bölümü, Fen Fakültesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, TÜRKİYE
^b Kimya Bölümü, Fen Fakültesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, TÜRKİYE
* Sorumlu yazarın e-posta adresi: acoskun@mu.edu.tr doi: 10.29130/dubited.1001376

<u>Öz</u>

Bu çalışmada sol-jel yöntemi kullanılarak hazırlanan (1-x).Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃/x.Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (x=0, 0.25, 0.50, 0.75 ve 1.0) kompozit malzemelerinin yapısal, morfolojik ve elektriksel özellikleri incelenmiştir. Ana ve kompozit malzemelerin x-ışınları kırınım (XRD) desenlerinden, kristal yapı simetrilerinde herhangi bir değişiklik meydana gelmediği gözlenmiştir. Kompozit malzemelerin ana pikinin, Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiklerinin ana pikleri arasında optimize olduğu bulunmuştur. Atomik kuvvet mikroskobu çalışmalarından, bileşiklerin yüzeyindeki tane oluşumlarının aynı doğrultuda olduğu ve çok fazla farklılıkların olmadığı bulunmuştur. Taramalı elektron mikroskobu (SEM) çalışmaları Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiklerinin birbirlerinden farklı olduğunu göstermiştir Elektriksek özdirenç ölçümlerinden, Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ bileşiğinin yarıiletken ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiğinin 199,1 K'in altında iletkenlik özellik gösterdiği ortaya çıkarılmıştır. Yarıiletken özellik gösteren Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ bileşiğine %25 oranında Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiği katıldığında elde edilen kompozit malzemenin, 88,4 K'in altında iletkenlik özellik kazandığı ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ fazının hacimsel oranının artması sonucunda T_{IM} geçiş sıcaklığının yüksek sıcaklıklara doğru (184,8 K) kaydığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Manyetokalorik etki, X-ışınları kırınım, Sol-jel yöntemi

Investigation of Structural, Morphological and Electrical Properties of (1-x).Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃/x.Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (x=0, 0.25, 0.50, 0.75 and 1.0) Composite Materials

ABSTRACT

In this study, (1-x).Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃/x.Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (x=0, 0.25, 0.50, 0.75 and 1.0) composite materials were prepared using the sol-gel method and the structural, morphological, and electrical properties were investigated. From the x-ray diffraction (XRD) analysis, was observed that there was no change in the crystal structure symmetries of the pure and composite materials. It was found that the main peak of the composite materials changing between the main peaks of Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ and Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ compounds. From atomic force microscopy studies, it has been found that the grain formations on the surface of the compounds are in the same direction and there is not much difference between them. Scanning electron microscopy (SEM) studies have shown that the surface morphologies of Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ and Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ compounds differ from each other. From the electrical resistivity measurements, it was revealed that the Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ compound was a semiconductor and the Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ compound showed a conductivity behavior below 199.1 K. When 25% of the Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ compound is added to the Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ compound, which has semiconductor properties, the obtained composite material was gained conductivity below 88.4 K. As a result of the increase in the volumetric ratio of the Pr0.67Sr0.33MnO3 phase, the T_{IM} transition temperature has shifted towards higher temperatures (184.8 K).

Keywords: Magnetocaloric effect, X-ray diffraction, Sol-gel method

<u>I. GİRİŞ</u>

Gündelik hayatta yaygın olarak kullanılan klima ve buzdolabı gibi soğutucuların ticari olarak üretilmesi ve kullanıma sunulması ekonomik anlamda önemlidir. Bu tür cihazların kullanıldığı soğutma teknolojilerinin temeli klasik gaz-sıkıştırma yöntemine dayanmaktadır. Gazlı soğutma teknolojisi ile soğutma yapan sistemlerin çalışma süreçlerinde karşılaşılan sorunlar ve bakım aşamalarında ortaya çıkan atıkların çevreye oldukça zararlı etkileri olmaktadır. Bu nedenle bilim insanları uzun yıllardan beri, klasik soğutma teknolojisine alternatif olabilecek farklı soğutma sistemleri üzerinde çalışmaktadırlar. Bunlar içerisinde, alışılagelen gaz-sıkıştırma prensibine dayalı soğutucu elemanlarına alternatif olarak ortava cıkan ve manyetokalorik etkiye (MKE) dayanan manyetik soğutma (MS) sistemleri, üzerinde en fazla ve yoğun olarak çalışılan bir uygulama alanıdır [1-3]. Çevre dostu, verimli ve oldukça dayanıklı olarak da adlandırılabilecek olan MS sistemleri gaz soğutma teknolojisine alternatif olabilme potansiyeline sahiptir. MS sistemlerinde aktif soğutucu eleman olarak kullanılan manyetik malzeme aileleri üzerinde yapılan çalışmaların temelinde oda sıcaklığı civarında kullanılabilirlikleri yatmaktadır. Bu beklenti, manyetik tabanlı soğutuculara, teknolojik ve bilimsel önemlerinin yanı sıra yüksek ticari önem kazandırır. Son yıllarda yapılan arastırmalarda, peroksit yapıdaki manganit bileşiklerin düşük manyetik alanlarda yüksek MKE değerine sahip olmalarından dolayı soğutma teknolojilerinde kullanılabilme potansiyellerinin olduğunu ortaya konulmuştur [4,5].

 $(R_{1-x}A_x)MnO_3$ (R=La, Pr gibi nadir toprak elementi, A ise Ca, Sr, Ba ve Pb gibi +2 değerlikli veya Na, Li, Ag, K gibi +1 değerlikli elementler) kimyasal formundaki manganit bileşikleri üzerine yapılan calısmalarda, oldukca vüksek MKE değerleri elde edilmis ve oda sıcaklığı çivarında manyetik soğutucu sistemlerin geliştirilmesinde, bu bileşiklerin teknolojik bir potansiyele sahip olduğu ortaya konmuştur [6,7]. Belli bir sıcaklıkta paramanyetik-ferromanyetik faz geçişi (Curie sıcaklığı, T_c) gösteren bu malzemelerde T_C değeri, R_{1-x}A_xMnO₃ bileşiğinde "A" yerine katkılanan elementin değerliğine ve miktarına bağlı olarak geniş bir sıcaklık aralığında değişmektedir. R_{1-x}A_xMnO₃ bileşiğindeki nadir toprak elementinin eksiltilip yerine +1 veya +2 değerlikli bir elementin katkılanması sonucunda, yeni bileşik Mn iyonlarının karışık değerlikli olduğu (Mn⁺³ ve Mn⁺⁴ bir arada) bir hale dönüşür. +2 değerlikli element katkısı bileşik içerisindeki bir Mn⁺³ iyonunu Mn⁺⁴ iyonuna yükseltgerken, her bir +1 değerlikli element katkısı ise iki Mn iyonunu Mn⁺³'den Mn⁺⁴'e yükseltgemektedir. Katkılamaya bağlı olarak bileşik içerisinde bulunan Mn⁺³ ve Mn⁺⁴ iyonlarının sayıları arasındaki değişikliklere bağlı olarak farklılık gösterecek olan Mn+3/Mn+4 oranı bileşiğin yapısal, manyetik ve elektriksel özelliklerini doğrudan etkilemektedir. Litaratürde +1 ve +2 değerliğe sahip elementlerin farklı oranlarda "R" bölgesine ayrı ayrı [8,9] veya "R" bölgesine ve Mn yanına es zamanlı [10,11] katkılamalarının yapıldığı çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Bu çalışmalar içeresinde, Pr_{0.5}Sr_{0.5}MnO₃ (PSMO) ve Pr_{0.5}Sr_{0.41}Ca_{0.09}MnO₃'ün (PSCMO) bilesiklerinin R-bölgesine yapılan katkı elementlerine bağlı olarak bilesiklerin yapısal, manyetik ve manyetokalorik özelliklerinin değiştiği ortaya konulmuştur [9]. Ayrıca, lantan tabanlı manganit bileşiğinin R-bölgesine yapılan Pr ve Sr katkısına ek olarak Mn yanına yapılan Ti katkılaması sonucunda elde edilen La_{0.55}Pr_{0.1}Sr_{0.35}Mn_{1-x}Ti_xO₃ bileşiklerin manyetik ve manyetokalorik özelliklerinde olumsuz yönde bir durumun meydana geldiği araştırmacılar tarafından açıklanmıştır [10]. Bu çalışmalardan başka, farklı özellik gösteren iki manganit bileşiğini farklı oranlarda karıstırarak kompozit olarak üretmek veya bir manganit bilesiği icerisinde safsızlık oluşturacak şekilde, oksitli bir bileşiğin farklı oranlarda manganit bileşiğinin içerisine karıştırılması gibi calışmalara da son zamanlarda rastlanmaktadır [12-14]. Bu çalışmaların birinde, sol-jel yöntemi kullanılarak elde edilen La_{0.7}Ca_{0.3}MnO₃ ve La_{0.8}Sr_{0.2}MnO₃, bileşiklerinin belli oranda karıştırılması sonucunda elde edilen kompozit malzemelerin, manyetik ve manyetokalorik özelliklerinin ana malzemelere göre daha zayıf olduğu ancak teknolojik uygulamalar için oldukça önemli bir parametre olan "bağıl soğutma gücünün" üç kat arttığı bulunmuştur [12]. Yukarıda sözü edilen çalışmalardaki en genel hedefler, oda sıcaklığı civarında oldukça geniş bir sıcaklık aralığında, düşük manyetik alana uygulayarak oldukça yüksek MKE değerlerinin elde edilmesine yöneliktir.

Bu motivasyonla yapılan çalışmada, $Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO_3$ ve $Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO_3$ manganit bileşikleri sol-jel yöntemi ile nano boyutta üretilmiş ve belirli oranlarda ((1-x). $Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO_3/x.Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO_3 x=0$, 0.25, 0.50, 0.75 ve 1.0) ultrasonik banyo yardımıyla karıştırılarak kompozit malzemeler elde edilmiştir. Saf bileşikler ve kompozit malzemeler 1000 °C'de 24 saat hava ortamında sinterlenmiş ve yapısal, morfolojik ve elektriksel özelliklerinde meydana gelen değişiklikler açıklanmaya çalışılmıştır.

II. DENEYSEL YÖNTEMLER

Pr0.67Ca0.33MnO3 ve Pr0.67Sr0.33MnO3 manganit bilesikleri sol-jel yöntemi kullanılarak nano boyutta üretilmişlerdir. Bu bileşikleri üretmek için, yüksek saflıkta Pr(NO₃)_{3*}6H₂O, Mn(NO₃)_{2*}4H₂O, CaCO₃, Sr(NO₃)₂ tuzları kullanılmıştır. Bileşikleri uygun stokiyometrik oranlarda elde etmek icin, hassas terazi kullanılarak tartma işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bileşiklerin çözdürülmesinde saf su kullanılmıştır. Sıvı hale gelmesi sağlanan başlangıç tuzları birleştirilerek, 600 ml'lik bir beher içerisine alınarak ısıtıcılı manyetik karıştırıcı üzerine yerleştirilmişlerdir. Manyetik karıştırıcı üzerinde kademeli olarak, 100 °C'den 350 °C'ye kadar olacak sekilde ısıtma işlemi kontrollü olarak yapılmıştır. Bu aşama içerisinde bileşiklerin polimer yapı oluşturup jel haline gelmesi için sitrik asit ve etilen glikol kullanılmıştır (1 mol metal için 10 mol sitrik asit ve etilen glikol). Jelleşme sonucunda elde edilen çökelti, porselen krozelere konularak, yüksek sıcaklık firininda 600 °C'de isil işleme tabi tutulmuştur. İsil işlem sonucunda oldukça homojen ve nano boyutta toz şeklinde başlangıç bileşikleri elde edilmiştir. Kompozit malzemeleri üretmek için, toz haldeki (600 °C'de yakıldıktan sonra elde edilen) Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiklerinden, (1-x).Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃/ x.Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (x=0, 0.25, 0.50, 0.75 ve 1.0) olacak şekilde 1'er gramlık üç farklı kompozit toz malzeme tartılarak hazırlanmıştır. Hazırlanan üç kompozit toz bilesik alkol içerisinde çözdürülmüş ve daha homojen hale gelmelerini sağlamak için ultrasonik banyo yardımıyla bir saat karıştırılıp, etüv firini içerisinde kurumaya bırakılmıştır. Bu işlemlerin sonucunda, iki ana toz bileşik (1'er gram) ve üç farklı kompozit toz malzeme (1'er gram) şekil verilmeleri amacıyla, presleme aparatı yardımıyla 3-4 ton basınç uygulanarak 1,3 cm çapında tablet olarak preslenmişlerdir. Daha sonra elde edilen beş tablet yüksek sıcaklık fırınında 1000 °C'de 24 saat, hava ortamında kristallesmelerinin sağlanması için sinterlenmislerdir.

Bruker D8 Advance X-ışını difraktometresi, bileşiklerin kristal yapı özelliklerinin ortaya çıkarılması için kullanılmıştır. Ölçümler, 0.01° adımlarla $20^{\circ} < 20 < 80^{\circ}$ arasında gerçekleştirilmiştir. Saf ve kompozit malzemelerin yüzeyindeki tane oluşumlarının ve büyüklüklerinin belirlenmesi için, JEOL, JSM 5800 marka, enerji dağılımlı x-ışını spektroskopisine (EDS) sahip, alan emisyonlu taramalı elektron mikroskobu (FE-SEM) ve NT-MTD marka atomik kuvvet mikroskobu (AFM) kullanılmıştır. 10-320 K sıcaklık aralığında çalışan Janis marka düşük sıcaklık kapalı devre kriyostat sistemi, bileşiklerin metal-yalıtkan faz geçiş sıcaklıklarının (T_{IM}) bulunması için kullanılmıştır.

III. SONUÇLAR ve BULGULAR

A. X-IŞINIMI KIRINIM DESENLERİ (XRD) ÇALIŞMALARI

Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃, Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ ve üç farklı kompozit malzemenin uzay simetrileri ve kristal örgü parametrelerini bulmak için malzeme analizi (arıtım) yapan program (Material Anaysis Using Diffraction, MAUD) programı kullanılmıştır. Literatürde bu iki bileşik ailesi üzerine yapılan çalışmalardan, kristal simetrilerinin ortorombik yapıda oldukları bilinmektedir [15, 16]. Bu bilgiden yola çıkarak arıtım esnasında, Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ bileşiği için 1531240 [17] kodlu cif dosyası, Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiği için 4002468 [18] kodlu cif dosyası "Crystallography Open Database, (COD)" açık erim sitesinden alınarak kullanılmıştır. Kompozit malzemelerin analizi yapılırken ise yukarıda

kodları verilen cif dosyaları eş zamanlı olarak arıtıma dahil edilmişlerdir. Bileşiklere ait arıtım sonrası elde edilen XRD desenleri Sekil 1'de, arıtımlar sonucunda elde edilen kristal simetri grupları ve kristal örgü parametreleri ise Tablo 1'de verilmiştir. XRD desenlerinden, tüm bileşiklerin peroskit fazın karakteristik piklerine sahip oldukları görülmektedir. Pr0.67Ca0.33MnO3 ve Pr0.67Sr0.33MnO3 bilesiklerinin Pnma olarak indekslenen ortorombik uzay grubuna sahip oldukları bulunmuştur. Bu iki bileşiğin farklı oranlarda karıstırılması ile üretilen kompozit malzemelerin de aynı uzay grubu ve simetrilere sahip oldukları ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla kompozit malzemeler içerisinde herhangi bir yapısal faz dönüşümünün gerçekleşmediği söylenebilinir. Kompozit malzemeleri oluştururken karıştırma işlemi olan kullanılan ultrasonik banyo aşamasına bağlı olarak, bu tekniğin yeni bir faz oluşumuna neden olmadığı söylemek mümkündür. Ayrıca Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ bileşiğinin kompozit malzeme içerisindeki hacimsel oranı azaldıkça, Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ fazına ait **a**, **b** ve **c** örgü parametrelerinin arttığı görülmüştür. Kompozit malzemeler içerisindeki Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ fazının, kompozit malzeme içerisinde hacimsel oranın artmasına bağlı olarak **a** örgü parametresinin sistematik olarak arttığı ancak **b** ve **c** örgü parametrelerinde benzer davranışın meydana gelmediği bulunmuştur. Bunlardan başka, kompozit malzemeler içerisindeki Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ fazlarının arıtım sonucunda elde edilen deneysel yüzdelerinin, teorik olanlara yakın olduğu ortaya çıkarılmıştır. Şekil 2'de Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiklerinin ve kompozit malzemelerin, değişen yüzdelerine bağlı olarak, örgü parametrelerindeki değişimleri gösteren grafikler de gösterilmiştir. Yukarıda sözü edilen örgü parametrelerindeki değişimlerin davranış eğilimleri, grafiklerde daha açık bir sekilde görülmektedir.

Şekil 1e'de saf bileşiklerin ve kompozit malzemelerin XRD desenlerindeki ana pikinin (şiddeti en yüksek pik) 32,5°<20<33,7° arasındaki kırınım deseni gösterilmektedir. Kompozit malzemelerin ana pikinin, Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiklerinin ana pikleri arasında kaldığı görülmektedir. Özellikle kompozit malzemelerin ana piki, içerisinde fazla olarak bulunan ana bileşiğin (Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ veya Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃) pikine doğru yakınlaştıkları gözlenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada, ana bileşikler kullanılarak elde edilmesi planlanan kompozit malzemelerin hedefe uygun olarak başarılı bir şekilde üretildikleri görülmektedir.

Şekil 1. Saf ve kompozit malzemelerin XRD desenleri (a) Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ (b) Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (c) %75 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%25 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (d) %50 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%50 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (e) %25 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%75 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (f) bileşiklerin 32,5°<20<33,7° arasında, üst üste çizilen XRD pikleri</p>

Şekil 2. (a) Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve (b) Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ fazlarının, kompozit malzemeler içerisindeki değişen yüzdelerine bağlı olarak örgü parametrelerindeki değişimlerinin grafiksel gösterimi

Tablo 1. Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiklerinin ve kompozit malzemelerin kristal örgü parametreleri ve peroskit fazların hacimsel oranları

Ortorombik (Pnma)	а	b	с	Faz yüzdesi
	(Å)	(Å)	(Å)	(%)
Pr _{0.67} Ca _{0.33} MnO ₃	5,4538	7,6741	5,4375	100
Pr _{0.67} Sr _{0.33} MnO ₃	5,4587	7,7189	5,4884	100
%75	5,4577	7,7004	5,4576	80
Pr _{0.67} Ca _{0.33} MnO ₃				
%25	5,4655	7,6499	5,4943	20
Pr _{0.67} Sr _{0.33} MnO ₃				
%50	5,4642	7,7273	5,4612	55
Pr _{0.67} Ca _{0.33} MnO ₃				
%50	5,4671	7,7225	5,4889	45
Pr _{0.67} Sr _{0.33} MnO ₃				
%25	5,4686	7,7425	5,4689	30
Pr _{0.67} Ca _{0.33} MnO ₃				
%75	5,4688	7,7291	5,4811	70
Pr _{0.67} Sr _{0.33} MnO ₃				

B. ATOMİK KUVVET MİKROSKOBU (AFM) ÇALIŞMALARI

Bileşiklerin tamamının 10µm x 10µm alan içerisinde kontak mod (temas modu) kullanılarak alınan iki -üc boyutlu AFM görüntüleri ve vüzev üzerinden herhangi bir anda yapılan tarama sırasında (iki boyutlu şekiller üzerinde gösterilmiştir) elde edilen çizgi profilleri, Şekil 3'de verilmiştir. Bileşiklerin tamamında, yüzeydeki tanelerin oluşum şekilleri ve yönelimleri benzerlik göstermektedir. Tanelerin tamamının aynı yönde dikey bir şekilde büyüdükleri iki ve üç boyutlu görüntülerden anlaşılmaktadır. %50 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%50 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ kompozit malzemesi dışındaki diğer tüm bileşiklerin tane büyüklüğü neredeyse aynıdır. Bu bileşiğin tanelerinin diğerlerine oranla daha büyük olduğu hem iki boyutlu AFM görüntüsünden hem de bilesiğe ait çizgi profilinden görülmektedir. Bu kompozit haricindeki diğer bileşikler ve kompozit malzemelerin çizgi profillerinde yaklaşık on adet tepe bulunmaktadır. Bu durum 10µm'lik bir hat boyunca on adet tane bulunması demektir. Ancak, %50 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%50 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ kompozit malzemesinin aynı uzunluktaki çizgi profilinde altı adet tepe varlığı göze batmaktadır. Bu durum bu bileşiğin tanelerinin diğerlerinkinden büyük olduğu anlamına gelir. Genel olarak tüm bileşiklerin tane oluşumu göz önüne alınırsa, bu durum biraz çelişki varatmaktadır. Ancak bu sonucun kesin olarak doğru olduğunu söylemek mümkün değildir. Cünkü, 10µm x 10µm bir alan örnek yüzeyi içerisinde oldukça küçük bir yere karşılık gelmektedir. Bu bölgede homojen olmayan bir tane oluşumu söz konusu olabilir.

Şekil 3. Saf ve kompozit malzemelerin iki-üç boyutlu AFM görüntüleri ve çizgi profilleri sırasıyla, (a) Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ (b) Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (c) %75 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%25 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (d) %50 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%50 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (e) %25 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%75 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃

C. TARAMALI ELEKTRON MİKROSKOBU (SEM) ÇALIŞMALARI

Bileşiklerin 10000 büyütmede çekilen SEM görüntüleri Şekil 4'de gösterilmiştir. Örneklerin tamamında homojen tanelere sahip yüzey oluşumlarının yer aldığı görülmektedir. Ana bileşikler olan Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃'nın yüzey morfolojileri ve tane büyüklüklerinin birbirinden oldukça farklı olduğu ilk göze batan özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ bileşiğinin yüzeyindeki tanelerin az boşluk içeren ve birbirleriyle çoğunlukla sıkı paketli yapı oluşturdukları gözlenirken, Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiğinin yüzeyindeki taneler daha küçük, daha fazla boşluk içeren ve tanelerin birbirleriyle sıkı bir paketlenme içerisinde olmadığı görülmektedir. Bu iki bileşiğin karıştırılması ile elde edilen kompozit malzemelerin yüzey morfolojileri adeta iki ana bileşiğin ortalaması gibi gözükmektedir. Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bilesiğinin en az olduğu kompozit malzemenin yüzeyindeki tanelerin daha da küçüldüğü gözükmektedir (Şekil 4c). Yer yer boşluklu ve sıkı paketlenmiş tane oluşumunun, aynı anda, yüzeyin farklı yerlerinde meydana geldiğini söyleyebiliriz. Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiğini eşit oranda içeren kompozit malzemenin (Şekil 4e) yüzeyindeki tanelerin oldukça büyüdüğü gözlenmektedir. Benzer tane oluşumu bu kompozit malzemenin AFM görüntülerinden de elde edilmişti. Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiğinin en fazla içeren kompozit malzemenin yüzevindeki tanelerin kücüldüğü, bosluklu ve diğer kompozit malzemelerde gözlenmemiş olan oldukça gözenekli yapılaşmanın meydana geldiği görülmektedir. Kompozit malzemelerin genelinden anlasılacağı üzere, malzeme icerisindeki saf bilesik oranının artısı/azalısı, kompozit malzemelerin yüzeyinde sistematik bir değişiklik meydana getirmemiştir. Bu durum, aynı uzay grubu ve simetriye sahip iki ana bilesiğin farklı oranlarda birlestirmesi sonucunda, kristal yapı içerisinde rekabet halindeki iki farklı iyonik yarıçapa sahip iki farklı elementin, kristal örgü içerisinde verlesmesindeki (Ca, Sr) farklılıklardan kavnaklandığı düsünülmektedir.

Şekil 4. Saf ve kompozit malzemelerin SEM fotoğrafları (a) Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ (b) Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (c) %75 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%25 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (d) %50 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%50 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (e) %25 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%75 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃

D. ELEKTRİKSEL ÖZDİRENÇ (p-T) ÖLÇÜMLERİ

Bileşiklerin ve kompozit malzemelerin sıcaklıkla değişen iletkenlik durumlarının belirlenebilmesi için elektriksel özdirenç ölçümleri gerçekleştirilmiş ve 10-320 K sıcaklık aralığında yapılan ölçümlere ait grafikler Şekil 5'de verilmiştir. Sıcaklık-özdirenç değişim eğrisinde, bir tepe noktasının meydan geldiği sıcaklık ($d\rho/dT = 0$) metal-yalıtkan (yarıiletken) geçiş sıcaklığı (T_{IM}) olarak adlandırılır. Azalan sıcaklıkla, bileşikler yarı iletken veya yalıtkan bir durumdan metalik bir duruma geçiş gösterir. Tüm numunelerin özdirenci, sıcaklık azaldıkça ($d\rho/dT<0$) artar ve maksimum değere ulaşır. Bu durumdan

sonra yapılan soğutma işlemi, numunelerin metalik iletkenlik ($d\rho/dT>0$) özelliğe sahip olmasına yol açar [19].

Sekil 5a'da görülen belli bir sıcaklık değerine kadar neredeyse sabit bir davranış sergileyen Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ bileşiğine ait özdirenç eğrisi, yaklaşık 130 K'de yukarı yönlü dönüş yaptığı ve azalan sıcaklıkla beraber yukarı doğru gidis eğiliminin hızlı bir sekilde artmıştır. Bu nedenle bu bileşiğin T_{IM} faz geçişi göstermemiştir. Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ bileşiğine ait özdirenç eğrisinin genel davranışından yola çıkarak bu bileşiğin yarıiletken özellik sergilediği söylemek mümkündür. Bu bileşiğin elektriksel direnç davranışı özelliğinin, literatürde yer alan bazı çalışmalarda elde edilen sonuçlarla uyum içerisinde olduğu görülmektedir [20, 21]. Şekil 5b'de görülen Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiğinin 199,1 K'de metal yalıtkan faz geçişi (T_{IM}) sergilediği bulunmuştur. Dolayısıyla kompozit malzeme üretmek için kullanılan iki ana bileşiğin, aynı kristal yapıda olmalarına rağmen birbirlerinden farklı elektriksel özellik gösterdiği bulunmuştur. Kompozit malzemelerin tamamının özdirenç eğrilerinde T_{IM} geçiş sıcaklıklarının meydana geldiği gözlenmektedir. Özellikle, Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ bileşiğine %25 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiği eklenmesi, yarıiletken gösteren bu bileşiğin düşük sıcaklıkta da olsa (99,7 K) T_{IM} geçişi göstermesine neden olmuştur. Kompozit malzemeler içerisindeki Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ fazının hacimsel oranındaki artışa bağlı olarak, kompozit malzemelerin T_{IM} geçiş sıcaklığının daha yüksek sıcaklıklara doğru kaydığı ve sırasıyla bu değerin (%50 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%50 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃), (%25 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%75 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃) kompozit malzemeleri için 165,5 K ve 188,8 K olduğu özdirenç eğrilerinden bulunmuştur. Bu durumda kompozit bileşiklerin elektriksel özelliklerinin, içerisindeki hacimsel oranı daha baskın olan ana fazın özelliklerine yakın davranışlar sergilediğini ifade edebiliriz.

Bilindiği gibi, peroskit manganit bileşikleri içerisindeki mangan iyonlarının Mn⁺³ ve Mn⁺⁴ karışık durumu, bileşiklerin manyetik, elektriksel ve yapısal özellikleri üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Bileşikler içerisindeki Mn^{+3} - O^{-2} - Mn^{+4} , Mn^{+4} - O^{-2} - Mn^{+3} , Mn^{+3} - O^{-2} - Mn^{+3} ve Mn^{+4} - O^{-2} - Mn^{+4} etkileşmelerinin oranı ve baskınlığı, iletim mekanizmasının nasıl olacağından sorumludur. Çünkü bu etkileşmelerden bazıları iletime pozitif katkı sağlarken ($Mn^{+3} - O^{-2} - Mn^{+4}$ ve $Mn^{+4} - O^{-2} - Mn^{+3}$) bazıları da katkı vermemektedir (Mn⁺³ - O⁻² - Mn⁺³ ve Mn⁺⁴ - O⁻² - Mn⁺⁴). Aynı zamanda iletim mekanizmasına etki eden başka faktörlerin de, bileşiklerin kristal yapı (örgü parametreleri, Mn-O bağ uzunluğu ve Mn-O-Mn bağ acısı gibi) ve morfolojik (tane oluşumu ve büyüklüğü, tane şınırları gibi) özellikleri gibi, dikkate alınması gerekmektedir. Bazı durumlarında elektronların kristal örgü icerisindeki serbest hareketi oldukça kolay olmakta ve bileşik iyi iletkenlik özellikler sergilerken, bazı durumlarda bu durumun aksi oluşumların gerçekleştiği bilinmektedir. Çalışmada elde edilen özdirenç sonuçlarından yola çıkarak, kompozit malzemeler içerisindeki Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ fazının hacimsel oranındaki artış ve buna bağlı olarak kristal örgü parametrelerindeki değişim iletim mekanizmasında iyileşmelere neden olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla, kompozit bileşiklerinin arasında serbest hareket eden elektronların hareket yollarında, kristal örgü parametrelerinden dolayı meydana gelen değisimler, komsu Mn iyonları arasındaki etkileşmelerin (yukarıda sözü edilmişti) gücünün artmasına neden olmuş ve bu durum iletkenliğe pozitif katkı yapmıştır.

Şekil 5. Saf ve kompozit malzemelerin sıcaklıkla değişen özdirenç eğrileri (a) Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ (b)
Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (c) %75 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%25 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (d) %50 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%50 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ (e) %25 Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ +%75 Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃

IV. SONUÇ

Bu çalışmada, Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşikleri sol-jel yöntemi ile üretilmiş, farklı oranlarda ultrasonik banyo yardımıyla karıştırılıp üç ayrı kompozit malzeme elde edilmiştir. XRD desenlerinden ana bileşiklerin aynı kristal geometriye sahip (farklı örgü parametrelerinde) oldukları bulunmuştur. Bunların birleştirilmeşi ile üretilen kompozit malzemelerin uzay gruplarının da ana bileşiklerin uzay grupları ile aynı olduğu yapılan XRD arıtımları sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Kompozit malzeme içerisinde yer alan iki farklı peroskit fazın örgü parametrelerinin değiştiği bulunmuştur. Bu durum saf bileşiklerdeki Ca ve Sr iyonlarının birbirlerinden farklı olan iyonik yarıçaplarından dolayı ($r_{Sr}^{+2}=1,36$ Å ve $r_{Ca}^{+2}=1.18$ Å), kompozit içerisinde bu iyonların değişen sayısal oranların, kristal örgüde de değişikler meydana getirdiği ile açıklanmıştır. Saf bileşiklerin yüzey morfolojilerinin birbirlerinden farklı olduğu ve bunların bir araya getirilmesi ile üretilen kompozit malzemelerin yüzey morfolojilerinin değiştiği SEM ve AFM analizleri ile ortaya konulmuştur. Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ bileşiği yarıiletken özellik gösterirken, Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiğinin 199,1 K'in altındaki sıcaklıklarda iletkenlik özellik kazandığı bulunmuştur. Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ bileşiğine en az oranda Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ bileşiği katılarak elde edilen kompozit malzemenin, 99,1 K'in altındaki sıcaklıklarda iletkenlik özellik gösterdiği ve Pr_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ fazının oranının kompozit malzemelerde artmasına bağlı olarak, T_{IM} faz geçişlerinin yüksek sıcaklıklara doğru kaydığı görülmüştür.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlardan yola çıkarak, farklı özellikte yapısal, morfolojik ve elektriksel özellik gösteren peroskit manganit bileşiklerin bir araya getirilmesi ile elde edilecek kompozit malzeme veya bileşiklerin, fiziksel özelliklerinde değişikliklerin meydana geleceği ortaya çıkarılmıştır. Özellikle elektriksel ölçüm sonuçlarından elde edilen bulgular, soğutma sistemlerinde kullanılan bu malzemelerin MKE değerlerinde ve uygulama sıcaklık aralığında da optimizasyonların yapılabileceğini gösteren bir ön çalışma olmuştur.

V. KAYNAKLAR

[1] T. Hashimoto, T. Numasawa, M. Shino, T. Okada, "Magnetic refrigeration in the temperature range from 10 K to room temperature: the ferromagnetic refrigerants," *Cryogenics*, vol. 21, pp. 647-653, 1981.

[2] G. V. Brown, "Magnetic heat pumping near room temperature," J. Appl. Phys., vol. 47, pp. 3673-3680, 1976.

[3] A. C. Hudgins, Jr. A.S. Pavlovic, "Magnetocaloric effect in dysprosium," *J. Appl. Phys*, vol. 36, pp. 3628-3630, 1965.

[4] R. Szymczak, R. Kolano, A. Kolano-Burian, V.P. Dyakonov and H. Szymczak, "Giant magnetocaloric effect in manganites," *Acta Physica Polonica A*, vol. 117, pp. 203-206, 2010.

[5] M. Quintero, J. Sacanell, L. Ghivelder, A. M. Gomes, A. G. Leyva and F. Parisi, "Magnetocaloric effect in manganites: metamagnetic transitions for magnetic refrigeration," *Appl. Phys. Lett.* vol. 97, pp. 121916-121919, 2010.

[6] A. O. Ayas, M. Akyol, A. Ekicibil, "Structural and magnetic properties with large reversible magnetocaloric effect in $(La_{1-x}Pr_x)_{(0.85)}Ag_{0.15}MnO_3$ (0.0 < x < 0.5) compounds," *Philosophical Magazine*, vol. 96, no.10, pp. 922-937, 2016.

[7] Y. Samancıoğlu, A. Coşkun, "Magnetic properties of A- and B-site cation doped La_{0.65}Ca_{0.35}MnO₃ manganites," *Journal of Alloys and Compounds*, vol. 507, no. 2, pp. 380-385, 2010.

[8] N. Dhahri, M. Abassi, E. K. Hlil and J. Dhahri, "Magnetocaloric effect in perovskite manganite La_{0.67-x} Eu_x Sr_{0.33}MnO₃," *Journal of Superconductivity and Novel Magnetism*, vol. 28, pp. 2795–2799, 2015.

[9] M. Hsini, L. Ghivelder and F. Parisi, "Critical behavior investigated through magnetocaloric effect in PrSrMnO and Pr(Sr,Ca)MnO manganites," *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, vol. 535, no. 1, pp. 168059-168067, 2021.

[10] A. Guedri, S. Mnefgui, S. Hcini, E.K. Hlil, A. Dhahri, "B-site substitution impact on structural and magnetocaloric behavior of La_{0.55}Pr_{0.1}Sr_{0.35}Mn_{1-x}Ti_xO₃ manganites," *Journal of Solid State Chemistry*, vol. 297, pp. 122046-122057, 2021.

[11] I.Z. Al-Yahmadi, A.M. Gismelseed, F. Al Ma'Mari, A.D. Al-Rawas, S.H. Al-Harthi, A.Y. Yousif, H.M. Widatallah, M.E. Elzain, M.T.Z. Myint, "Structural, magnetic and magnetocaloric effect studies of $Nd_{0.6}Sr_{0.4}A_xMn_{1-x}O_3$ (A=Co, Ni, Zn) perovskite manganites," *Journal of Alloys and Compounds*, vol. 875, no.15, pp. 159977-159985, 2021.

[12] M. Pekała, K. Pekała, V. Drozd, J.-F. Fagnard, P. Vanderbemden, "Effect of nanocrystalline structure on magnetocaloric effect in manganite composites (1/3)La_{0.7}Ca_{0.3}MnO₃/(2/3)La_{0.8}Sr_{0.2}MnO₃," *Journal of Alloys and Compounds*, vol. 629, pp. 98–104, 2015.

[13] A. El Boukili, O. Mounkachi, M. Hamedoun, P. Lachkar, E.K. Hlil, A. Benyoussef, M. Balli, H. Ez-Zahraouy, "A study of structural, magnetic and magnetocaloric properties of (1-x) La_{0.6}Ca_{0.4}MnO₃/xMn₂O₃ composite materials," *Journal of Alloys and Compounds*, vol. 859, pp. 158392-158401, 2021.

[14] P.Bisht, M. Arpit, G. Rabindra and N. Mahato, "Structural and magnetocaloric properties (0.75)La_{0.7}Ca_{0.3}MnO₃/(0.25)La_{0.84}Sr_{0.16}MnO₃ nanocomposite," *Physica B: Condensed Matter*, vol. 619, no. 15, pp. 413215-413224, 2021.

[15] D. K. Baisnab, T. G. Kumary, A.T. Satya, A. Mani, J. Janaki, R. Nithya, L.S. Vaidhyanathan, M.P. Janawadkar, A. Bharathi, "Intricacies of strain and magnetic field induced charge order melting in Pr_{0.5}Ca_{0.5}MnO₃ thin films," *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, vol. 323, pp. 2823–2827, 2011.

[16] A. K. Saw, G. Channagoudra, S. Hunagund, R. L. Hadimani and V. Dayal, "Study of transport, magnetic and magnetocaloric properties in Sr^{2+} substituted praseodymium manganite," *Mater. Res. Express*, vol. 7, pp. 016105-016113, 2020.

[17] J.A. Collado, C. Frontera, J.L.Garcia-Munoz, C.Ritter, M. Brunelli, M.A.G. Aranda, "Room temperature structural and microstructural study for the magneto-conducting $La_{5/8-x}Pr_x Ca_{3/8}MnO_3$ (0 < x < 5/8) series," *Chemistry of Materials*, vol. 15, pp. 167-174, 2003.

[18] W. Boujelben, M. Ellouze, A. Cheikhrouhou, C. Dubourdieu, J. Pierre, W.B. Yelon, Q. Cai, K. Shimizu, "Neutron diffraction, NMR and magneto-transport properties in the Pr_{0.7}Sr_{0.3}MnO₃ perovskite manganite," *Physica Status Solidi, Sectio A: Applied Research*, vol. 191, pp. 243-254, 2002.

[19] A. Coşkun, E. Taşarkuyu, A. E. Irmak, "High magnetic entropy change in La_{0.70}Ca_{0.21}Ag_{0.09}MnO₃ compound" *Journal of Alloys and Compounds*, vol. 669, pp. 217-223, 2016.

[20] S. Mukhopadhyay and I.Das, "Colossal enhancement of magnetoresistance in La_{0.67}Sr_{0.33}MnO₃ / Pr_{0.67}Ca_{0.33}MnO₃ multilayers: reproducing the phase-separation scenario," *EPL (Europhysics Letters)*, vol. 83, no. 2, pp. 27003-27008, 2008.

[21] J. Barratt, M. R. Lees, G. Balakrishnan, and D. Mc K. Paul, "Insulator–metal transitions in Pr_{0.7}Ca_{0.3}MnO₃ induced by a magnetic field," *Appl. Phys. Lett.* vol. 68, pp. 424-427, 1996.